

MAKTABGACHA TA'LIMNING MAZMUN- MOHIYATI VA TA'LIM TIZIMIDA TIZIMIDA TUTGAN O'RNI

Mahmudova Robiyaxon Mirzohid qizi

Andijon davlat pedagogika instuti

Maktabgacha ta'lim yo'nalishi 2-bosqicha talabasi.

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim ta'limning mazmun-mohiyati, maktabgacha ta'limning tizimida tizimida tutgan o'rni haqida ma'lumotlar o'rin olgan. Hamda maqolada maktabgacha yoshdagi ta'limning sifati va harakteri haqida fikrlar mavjud. Bola tarbiyasida maktabgacha ta'lim, oila va jamiyatning o'rni hususida so'z yuritildi. Ushbu maqola orqali, bola tarbiyasiga maktabgacha ta'lim, oila va jamiyatning o'rni qay darajada ekanligi haqida ma'lumot olasiz.

KALIT SO'ZLAR: ta'lim, maktabgacha ta'lim, tarbiyachi, metod, bola texnologiya.

Maktabgacha ta'lim va tarbiya, umumiy o'rta ta'lim davlat nazoratidir. O'zbekiston respublikasi konstitutsiyasining 50-moddasida ilk bor maktabgacha ta'lim tizimi qayd etildi. Maktabgacha ta'lim bolalarga ta'lim va tarbiya berishga, ularni intellektual, ma'naviy-axloqiy, etik, estetik va jismoniy jihatdan rivojlantirishga, shuningdek bolalarni umumiy o'rta ta'limga tayyorlashga qaratilgan uzluksiz ta'lim turi hisoblanadi.

Maktabgacha ta'lim-bolalarning individual va yosh xususiyatlarini, qiziqishi, moyilligi, madaniy ehtiyojlarini inobatga olgan holda, bola shaxsining jismoniy, intellektual, ijtimoiy-axloqiy va ruhiy rivojlanishini ta'minlovchi, shuningdek maktabga tayyorlab, hayotga zamin yaratuvchi, har tomonlama maqsadli yonaltirilgan yaxlit jarayondir. Maktabgacha ta'lim uzluksiz ta'lim tizimining boshlangich bo'gini sifatida Davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti maktabgacha ta'limga qoyiladigan davlat talablari, ta'lim-tarbiya dasturlari, sanitariya qoidalari, normalari va gigiyena normativlari talablariga muvofiq maktabgacha yoshdagi bolalarda, jismoniy rivojlanish, o'z-o'ziga xizmat va gigiyena, ijtimoiy kommunikativ rivojlanish, nutq, o'qish va chet tillarni organish, bilish jarayoni, dunyo haqidagi bilimlar va dunyoni anglashi, ijodiy-estetik rivojlanishini taminlaydi.

Maktabgacha ta'lim va tarbiya sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari sifatida har bir bolaning maktabgacha ta'lim va tarbiya olishga bo'lgan huquqi amalga oshirilishini ta'minlash hamda bolalarning maktabgacha ta'lim va tarbiyaga to'liq qamrab olinishini ta'minlash uchun shart-sharoitlar yaratish masalalarini misol qilib aytamiz. Bolaning rivojlanishida, maktabgacha ta'lim va tarbiya olishida oilaga har tomonlama yordam ko'rsatish. Bolalarning, shu jumladan alohida ta'lim olish ehtiyojlari bo'lgan bolalarning sifatli maktabgacha ta'lim va tarbiya olishi uchun shart-sharoitlar yaratish davlat siyosatining ustuvor vazifalaridan bo'lib kelmoqda. Maktabgacha ta'lim va tarbiyani rivojlantirishni davlat tomonidan qo'llab- quvvatlash, maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarmog'ini kengaytirishga qaratilgan davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini joriy etish va rivojlantirish ham muhim davlat ahamiyatiga molik masalalardan hisoblanadi. Maktabgacha bo'lgan yoshdagi bolalarni har tomonlama rivojlantirish maqsadida zamonaviy innovatsion va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish maqsadida hozirgi kunda bir qator islohatlar olib borilmoqda.

Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning asosiy prinsiplarida har bir bola uchun maktabgacha ta'lim va tarbiya olish imkoniyatining mavjudligi, har bir bolaning iste'dodi nishonalarini, ishtiyoqlari va qobiliyatlarini rivojlantirish uchun shart-sharoitlar tengligi, maktabgacha bo'lgan yoshdagi bolalarga ta'lim, tarbiya berish va ularni sog'lomlashtirishning, oila hamda maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyaviy ta'sirining birligi asos qilib olingan. Maktabgacha ta'lim va tarbiya mazmuni, 4 darajasi hamda hajmining maktabgacha bo'lgan yoshdagi bolalarning rivojlanish xususiyatlariga hamda sog'lig'i holatiga muvofiq, ta'lim-tarbiya jarayonining shaffofligi va ochiq, ta'lim va tarbiyaning demokratik hamda dunyoviy xususiyatga egaligi qonun bilan kafolatlangan.

Binobarin, ta'lim va tarbiya, jamiyat talablariga javob beradigan muayyan shaxsiy sifatlarni tarkib toptirish maqsadida katta avlodning yosh avlodga ongli maqsadga muvofiq ta'sir ko'rsatish jarayoni sifatida hal etuvchi muhim omil hisoblanadi. Maktabgacha ta'lim bola shaxsini maktabgacha yoshdagi bolalar

ta'lim-tarbiyasiga qo'llanadigan davlat talablariga muvofiq, jismoniy, manaviy va intellektual jihatdan maktabda o'qishga tayyorlashni nazarda tutadi.

Bolalarga beriladigan ta'limning mazmuni har bir yosh davrida bir-biridan keskin farq qiladi. Masalan: oilada va maktabgacha yoshdagi bolalarga majburiy (bilim) ta'lim berilmaydi. Ular uchun kundalik hayotining o'zi ta'imdan iborat bo'lib, bu yoshdagi

bolalar kundalik hayotlarida atrof-muhitdagi narsa va hodisalar bilan tanishadilar, xilma-xil narsalarni qo'llari bilan ushlab ko'rib sinchiklab tekshiradilar. Bu yoshdagi bolalar kuchli hissiyotli va juda qiziquvchan bo'ladilar. Ularning ana shu qiziquvchanligidan keng foydalanish lozim, ta'lim berishda ularni atrof -muhitdagi narsalar bilan bevosita tanishtirishdan ko'rsatma material yaxshi natija beradi. Maktabgacha yoshdagi bolalarga beriladigan ta'lim xarakteri esa tubdan farqli o'zgarib, ta'lim jarayoni maxsus tuzilgan. Bu yoshdagi bolalarga beriladigan bilim darajasi kichik yoshdagi bolalarga beriladigan bilimlarga nisbatan juda kengaytirib boriladi. Bu bilimlarni o'zlashtirish tarbiyachi tomonidan maxsus tashkil etilgan mashg'ulotlar orqali amalga oshadi. Masalan: Elementlar matematika mashg'uloti, nutq o'stirish mashg'uloti, jismoniy tarbiya mashg'uloti, rasm, loy, applikasiya konstruktivlash, kompyuter mashg'uloti va boshqa shunga o'xshash mashg'ulotlar jumlasidandir.

Maktabgacha ta'lim jarayoni mumkin qadar aniq, to'liq holda va ko'rsatmali vositalar bilan o'tkazilishi kerak. Muntazam ravishda o'tkaziladigan ana shunday mashg'ulotlar natijasida maktabgacha yoshidagi bolalarda bilimlarni o'zlashtirishga ishtiyoq, qiziqish, bilimlarga havas ortib boradi. Biroq ta'limiy mashg'ulotlarda bolalar ishini doim kuzatib turilsa, ular oldiga aniq maqsad va vazifalar belgilab berilsa, bu mashg'ulotlar ham o'yin faoliyatlari kabi g'oyat qiziqarli va jozibali o'tadi, bolalar mashg'ulotlarda zerikmay, diqqat bilan ishtirok etishadi. Undan tashqari maktabgacha yoshidagi bolalar shaxsiy xislatlarining kamol topishida tasvirlash faoliyatining roli kattadir. Ma'lumki maktabgacha yoshidagi bolalarga rasm solish, loydan turli narsalar yasash, kubuklardan uyachalar, ko'priklar qurish singari mashg'ulotlar juda yoqadi. Ular o'z tasviriy faoliyatlarida tashqi muhitni, undagi narsalarni, tabiatni, hayvonlar dunyosini, aks ettirishni juda xohlaydilar va shunga intiladilar. Maktabgacha yoshdagi bolalar tasvirlash faoliyatining psixologik afzalligi mazkur faoliyatida ijodkorlik, yaratuvchanlik elementlarining mavjudligidan iboratdir.

Mirzo Ulug'bek, Alisher Navoiy, Zavqiy, Furqat, Avaz O'tar, Hamza Hakimzoda Niyoziy, Abdulla Avloniylar kabi ulug' allomalarimiz inson kamolotini ilm-fan va tarbiyada deb bildilar. Tarbiya jarayonida kattalar, tarbiyachilar va tarbiyalanuvchilar jamoasi hisoblanadi. Shaxsning rivojlanishi tarbiyaning sifatiga bog'liqdir.

Ayni chog'da tarbiyaning mazmuni, shakli va metodlari shaxsning rivojlanish darajasiga bogliq. Tarbiyajarayoni murakkabdir. Shuning uchun ham u tarbiyachidan bolaning ruhiy holati, aqliy va jismoniy imkoniyatlarini hisobga olib, mehribonlik bilan

yondashishni talab qiladi. Tarbiyachi tarbiyalanuvchi shaxsini diqqat bilan o'rganishi, ularni tushunishi, hurmat qilishi lozim.

Tarbiyalanuvchilarning hayotiy faoliyati jamiyat uchun qanchalik foydali, maqsadga muvofiq va ularning munosabatlari oqilona tashkil qilinarkan, tarbiyajarayoni shunchalik samarali amalga oshiriladi. Insonni uning atrofida qurshab turgan vositalar: oila, ota-onasi, maktab, do'stlari, atrof-muhit, ommaviy axborot vositalari, san'at, adabiyot, tabiat va hokazolalar tarbiyalaydi. Shaxsning rivojlanish va shakllanish jarayonini boshqarib borish kerak. Shunga ahamiyat berish lozimki, amalda tarbiyaviy jarayon umumxalq ishi va uzluksiz bo'lsin, barcha yoshdagi bolalarni qamrab olsin, turli ijtimoiy, jamoat va davlat institutlari va muassasalarining shaxs o'zaro munosabatda bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, bola tarbiyasida maktabgacha ta'lim, Oila va Jamiyatning ham birdek xissasi bordir. Chunki bola oilada ilk bor ta'lim- tarbiya olsa, uni maktabgacha ta'limda yanada shakllantiradi, mustahkamlaydi va qisqa tushuntirish, nasihat yoki o'yinlar orqali tarbiya elementlarini egallaydi. Egallagan tarbiyani esa albatta jamiyat va o'zaro munosabatlarda qo'llaydi. Bu esa bola tarbiyasining asosi hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O.U. Hasanboyeva, M.X.Tojiyeva, Sh.K. Toshpo'latova va boshq. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. Pedagogika kollejlari uchun o'quv qo'llanma. (To'ldirilgan va qayta ishlangan 2-nashri). T.: «ILM ZIYO», 2011. — 184 b.
2. Kushmatova Maftuna Maxamadali qizi. Mavzu: Farzand tarbiyasida oilaviy munosabatlar va tarbiyaning ijtimoiy psixologik xususiyatlari. Bitiruv malaka ishi. Andijon-2017

**Research Science and
Innovation House**

